

מיומנו של מוכתר

פינחס אלפרט ודותן גורן (עורכים), יומנו של מוכתר בירושלים: קורות שכונת בית ישראל וסביבתה בכתביו של ר' משה יקותיאל אלפרט (תרצ"ח-תשי"ב, 1938-1952), רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן, תשע"ד, 414 עמ'

[יום] ג' ב' תשרי תש"ח 16-9-1947 ביום ב' דראש השנה בשעה 6:50 בבוקר באו שני שוטרים בריטים בביתי ושאלו על בניי דב ויצחק ועצרו אותם. הם אמרו שקיבלו פקודה מסי-איי-די לעצור אותם ושאלו אם אין עוד צעירים? אשתי שאלה אותם למה בראש השנה? הם אמרו שבזמן כזה כולם נמצאים בבית. דב ויצחק לבשו בגדי יום-טוב. אסרו אותם והוליכו אותם על טקסי לסי-איי-די למרות שהם ביקשו שילכו מרצונם הטוב ולא לחלל את קדושת יום הדין. לא הועיל שום בקשה; הם השוטרים נכנסו לתוך החדרים וברקו על המיטות אם אין עוד צעירים. כשראו שאין עוד הלכו יחד איתם. אני ואשתי הלכנו לבית הכנסת עם רוב צער ועלבון שביום הקדוש לקחו אותם, אבל מה יכולנו לעשות? כך הם החיים של עם ישראל בארץ ישראל.

כך, בעברית של 'היישוב הישן' ובסגנון עממי קולחים סיפורי קורותיו של ר' משה יקותיאל אלפרט, שהיה המוכתר של אזור שכונת בית ישראל בירושלים בשנים 1938-1955.

לספר 'יומנו של מוכתר בירושלים', שערכו פינחס אלפרט ודותן גורן, יש כותרת משנה: 'קורות שכונת בית ישראל וסביבתה בכתביו של ר' משה יקותיאל אלפרט (תרצ"ח-תשי"ב, 1938-1952)'. למראה ההבדל בין שתי הכותרות עולה התהייה אם לפנינו קורות השכונה שנבחרו באופן סלקטיווי מתוך כתביו של אלפרט או מהדורה מלאה ומוערת

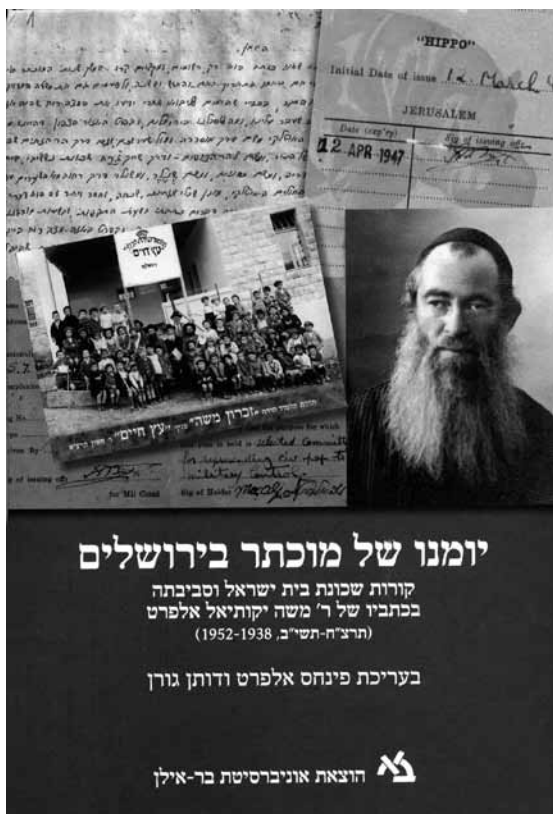
של יומן אישי שניתן ללמוד ממנו על קורות שכונת בית ישראל, ואדון בכך בהמשך.

יש לי קשר אישי לשכונת בית ישראל, מעבר לעניין המחקרי הכללי שלי בתולדות ירושלים; סבתא רבתא שלי, סאסא פסטרנק, שעלתה ארצה בשנות העשרים של המאה העשרים, קבעה את ביתה בשכונה זו וגרה בה, עם בנה האופה ומשפחתו, עד פטירתה בשנת 1938. לכן קראתי מתוך עניין כפול ומכופל את היומן המרתק, החי והאותנטי שכתב מוכתר השכונה על אודות השכונה ויושביה בשנים 1938-1952.

אלפרט, בן 'היישוב הישן', נולד בשנת 1895 בעיר העתיקה למשפחה מבוססת; אביו היה עסקן ומגייס כספים ואף נסע לפרקים לארצות-הברית. בשנות מלחמת העולם הראשונה נמלט אלפרט להונגריה, ולאחר שובו נשא לאישה בשנת 1923 את שרה זלדה בקר, אזרחית בריטית דוברת אנגלית, שאחיה היה קצין משטרה בכיר. בשנת 1938 המליץ עליו גיסו הקצין לשמש מוכתר בית ישראל והסביבה, והוא אכן מונה לתפקיד זה וכד בכד המשיך לשמש כמלמד בתלמוד תורה של רשת מוסדות 'עץ חיים'.

שתי שאלות מתודולוגיות עלו בדעתי מיד כשהתחלתי לדפדף בספר, ולטעמי היה מקום לשלבן במבוא המדעי של העורכים.

א. מהו מוכתר (בצורה הערבית: מוח'תאר), מה סמכויותיו ומה מקור כוחו? בשאלה זו נכרכות שאלות נוספות: באיזה מישור מנהל-פוליטי נמצא תפקיד המוכתר? האם הוא פקיד שלטוני? האם הוא ראש הכפר? מי בוחר או ממנה אותו ומי מפטר אותו? האם יש לו מעמד דתי או כלכלי? אלו שאלות יסוד כאשר באים להבין ולהעריך את יומנו האישי של המוכתר שלפנינו. מחקריו של גבריאל בָּר על מוסד המוכתר מגלים שזו משרה חדשה למדי בתולדות ארץ-ישראל, שראשיתה בתקופת הכיבוש המצרי (1831-1840), ושבתקופת המנדט

בין השלטון לאוכלוסייה המקומית, ולכן הוא הוזמן בתדירות לפגישות עם קציני המשטרה (או קציני הצבא בימי השלטון הצבאי) ועם קציני המחוז האזרחיים, שלהם היה כפוף.⁵ לאחר הקמת המדינה

חל פחות עצום במעמדו של המוכתר.¹ בתקופה הממלוכית והעות'מאנית היה זה תפקידו המסורתי של השיח' לייצג את הכפר או הנאחיה (קבוצת כפרים) מול השלטונות. בתקופת הכיבוש המצרי עשה אבראהים פאשא את הצעד הראשון לכינון משרת המוכתר – בניסיון להחליש את מוסד השיח' הוא מינה תחתיו נציג מקומי שיהיה אמון יותר על השלטון. בחוק הולאיתים משנת 1864 קיבל התפקיד ניסוח משפטי: 'בכל כפר ייבחרו שני מוח'תארים לכל קבוצת אנשים',² וזאת כנראה כדי למנוע מתחים פנימיים בין חמולות. בר ציין כי בעוד השיח' היה מנהיג פוליטי מסורתי, בעל כוח שיפוטי וצבאי, המוכתר היה פקיד ממשלתי מן הדרג הנמוך ביותר.³ לאחר מהפכת 'הטורקים הצעירים' ובמיוחד בתקופת המנדט, כשהשלטון הפך מרכזי וריכוזי, דעכה עוד חשיבות התפקיד, ומגורם שהשפיע על שיעור המסים וגם גבה אותם, הפך המוכתר למדווח שכונתי, אשר עיקר תפקידו היה להנפיק תעודות תומכות, ושכרו צומצם בהתאם.⁴

מתוך היומן של אלפרט קשה להבין מה היה בדיוק תפקידו של המוכתר השכונתי, במיוחד כשבמקביל לו פעל יושב ראש ועד השכונה. עם זאת ברור שבשלהי תקופת המנדט ראו בו השלטונות איש אמון, שהיה מוסמך להנפיק אישורים ולתווך

מעמד המוכתרים ביישובים הכפריים, ראו על כן: א' שפר, המוכתר והמוכתר 'בהתיישבות העובדת', מעגן מיכאל תשס"ח, במיוחד עמ' 23-34.
 5 מקור היסטורי רב ערך הוא העתקי 4,000 תעודות שהוציא המוכתר משה אלפרט במגוון נושאים, כגון תעודות לידה (רטרואקטיויות), תעודות זהות, תעודות התאזרחות, דרכונים, תעודות זכאי ירושה, תעודות יושר, תעודות עוני ('תעודת עניות'), עדויות על רציפות מגורים, אישורים ל"דוחות נוק מלחמתי ואחר (במיוחד בעקבות מלחמת העצמאות) וכן אישורים למכס ולקונסוליות. העתקים אלה מצויים כיום בארכיון המדינה. לפירוט ראו: עמ' 7, הערה 1.

1 ג' בר, המוח'תאר הכפרי בארץ ישראל: תולדות מעמדו ותפקידיו, ירושלים תשל"ט.
 2 שם, עמ' 9.
 3 מעניין לציין שכאשר מסיירים כיום בשרידי כפרים ערביים, מצביעים בדרך כלל חוקרים ומורי דרך על שרידי בית המוח'תאר – ולא על שרידי בית השיח' – כמקום החשוב בכפר.
 4 בשנת 1934 פורסמה 'פקודת הגופים המוניציפליים', שביטלה למעשה את תפקיד המוכתר, אך בפועל המשיכו הבריטים להעסיק מוכתרים באופן שולי. לכן ציין בר כי דו"ח ועדת חקירה בריטית בעניין המנהל הכפרי משנת 1941 ביקר מאוד את התופעה. ראו: בר (לעיל, הערה 1), עמ' 10 והערה 6. שונה במקצת היה

פגישת מוכתרים של השכונות היהודיות בצפון ירושלים עם הבריגדיר דייוויס בזמן העוצר, מרס 1947. ר' משה יקותיאל אלפרט מסומן בחץ (באדיבות ארכיון המדינה)

היה מודע לכך שבעתיד יצא היומן לאור? האם השפיעה מודעות זו על ההתנסחות שלו? והשאלה המהותית להיסטוריונים, האם הדברים נכתבו מיד עם התרחשותם או במבט רטרוספקטיווי, כעין זיכרונות? שאלה זו דורשת בחינה זהירה ושיטתית של כתב־היד המקורי, אולם מתוך ניסוחים בגוף היומן נראה שהאפשרות שנכתב לאחר זמן קרובה יותר לאמת. כבר במשפטי הפתיחה של המבוא ליומן, מבוא שנכתב בשנות החמישים, יש רמזים לכך: 'היומן הזה שאני כותב (ההדגשות שלי) הוא רק רישומים ומקרים (ש)קרו במשך שנות המוכתר שלי. רשמתי מידי יום ביומו את תאריך היום והחודש והשנה, ולפעמים גם את השעה המדויקת (שקרה) אותו המקרה, בכדי שהימים שיבואו אחרי ידעו את המצב רוח שהיה אז' (עמ' 19). אם כן מדובר ביומן שאלפרט 'כותב', בלשון הווה, על דברים 'שקרו במשך שנות המוכתר שלי'. עם זאת אלפרט ציין: 'רשמתי מידי יום ביומו את תאריך

המשיך אמנם אלפרט להנפיק תעודות ואישורים, אך נראה שעשה זאת בגדר ממליץ ולא מתוקף משרה רשמית. בזכות מעמדו לשעבר גם הצליח להשיג אישורי כניסה צבאיים להר ציון ולמקומות נוספים.

ב. מה בין יומן לזיכרונות? התברכנו בשנים האחרונות בהוצאה לאור של מגוון יומנים אישיים, החל ביומנים של מדינאים ואנשי צבא וכלה ביומנים של אנשים מן השורה. במקביל התעשרנו בניסיונות להגדיר תחום כתיבה זה מבחינה מתודולוגית ולאפינו.⁶ לאור זאת מעניין להבין את מניעיו של אלפרט בכתיבת יומנו, שהרי מלבד הצורך המנהלי לרשום העתקי תעודות שהנפיק, היומן לא היה מחויב מעצם תפקידו. האם כתב אותו מתוך צורך פנימי לפרוק חוויות? האם

6 ראו למשל: א' שפירא, 'תש"ח בירושלים: יומנים, מכתבים והיסטוריה', עיונים בתקומת ישראל, 21 (תשע"ב), עמ' 220-257.

אפילו פטריוט – מזן שאינו מצוי כיום – שלא ראה שום סתירה בין שני צדי המקף. נוסף על אלה משתקפות מן היומן המורכבות והשניות שבגישתו של המוכתר כלפי אדוניו הבריטים – הוא הבין וקיבל את הקושי שבתפקידם השיטורי, אך היה עליו להתמודד גם עם נושאי תפקידים שלא נמנו עם אוהדי העם היהודי והרעיון הציוני.

אסקור מספר קטעי יומן ששבו את לבי. **הבן דב ומעצרו והביקור של בגין בביתו.** בעקבות התקפת האצ"ל על בית הסוהר במגרש הרוסים ערכו הבריטים מסדרי זיהוי ועצרו 'כל זכר מבן תשע-עשרה שנה ועד ארבעים שנה'. הבן דב אלפרט, שהיה בן שש עשרה וחצי, התבקש לשוב לביתו, 'אבל הוא לא רצה בשום אופן לחזור. הוא תכף התערבב בתוך הקהל הגדול בכדי שלא ירגישו אותו והלך יחד איתם (פרא אדם הוא)'. כעבור חודש שוב נעצר דב, והפעם הועבר ללטרון לתקופה ארוכה. הרב המוכתר ואשתו פעלו במרץ והשתמשו בקשרים אישיים במאמץ לשחרר את הבן, והאם כתבה: 'לצעיר יש ראייה קצרה מאוד, שאינו רואה שום דבר מרחוק וגם יש לו גב עקום. אנשים כאלה אינם מסוגלים לדבריים שאתם חושדים בהם'. קצין הבולשת הסביר להורים שמלכתחילה

היום' – האם הכוונה שרשם את התאריך בזמן שהתרחשו האירועים או בעת כתיבת היומן כעבור שנים? קשה להכריע.⁷ מנגד ברור שהוא כתב למען ההיסטוריה, ובלשונו: 'שהימים שיבואו אחרי ידעו', והוא אף שילב ביומנו קטעי מידע מועתקים מתוך עיתוני התקופה. כל אלה מחייבים קריאה זהירה וביקורתית של הטקסט.⁸

לאחר כל ההסתייגויות האקדמיות, אומר את העיקר: היומן חושף לפנינו אדם מקסים גם אם נאיווי במקצת, שחי במקום ובתקופה מהמורכבים והקשים בתולדות ירושלים, ושידע לפעול מתוך אמונה תמימה ואופטימית ומתוך אהבת האדם באשר הוא. אמנם הוא לא חסך את שבט עטו בעת הצורך, אך מהקטעים שבהם השיח לפי תומו ניכר אוהב אדם, שהיה מוכן לסכן את עצמו בעת הצורך כדי לסייע למי שנזקק לעזרה. ונשאלת השאלה אם פעילותו הפילנתרופית והפוליטית של אלפרט הייתה חלק מתפקידו כמוכתר או נבעה מאישיותו. הוא גם מתגלה כאדם סקרן ואפילו הרפתקן, שאהב לבדוק ולסייר בכל מקום שניתן (ואף להערים על השומרים כדי להגיע לאזורים סגורים כמו הר ציון), איש משפחה ואב גאה בבניו, גם באלה שלא הלכו בדרכו, ומעבר לכל אלה, דמות חריגה של חרדי-ציוני ואולי

למדי, עם כותרות משנה בשולי הדף. זאת ועוד, אלפרט הרבה להסתמך, במיוחד לאחר קום המדינה, על עיתונות, ושימוש זה גרם לו לנקוט לעתים לשון גבוהה שלא הייתה לשונו וכן טעויות גסות ובלתי מוסברות בתאריכים (למשל עמ' 251, 254, 255). המהדירים בהפניותיהם מסייעים להבין שמידע רב ביומן כמעט זהה למופיע בתקשורת הכתובה. ייתכן שהטקסט שלפנינו אכן נכתב על סמך רישומים מקוריים כלשהם, אולם המחבר בערוך ימיו העתיקי וערך אותו מחדש. הוא גם ניקד מילים קשות, כגון 'לקח וקמיש', שמות של סוגי עוגות, מילים שבוודאי לא היה צריך לנקד בשביל עצמו, אלא במסגרת עריכה לקראת הדפסה. על ההבדל העקרוני בין יומנים לספרי זיכרונות ראו למשל: ב' מוריס, 'מה מסתתר מאחורי השכתוב', אלפיים, 14 (תשנ"ז) עמ' 193-195.

7 העורכים מציינים במבוא שקיימים מספר מקורות חופפים, למשל 'יומן אחר' מהשנים 1946-1955 וכן 'יומן אישי' בחלק מהשנים. היומן שלפנינו נקטע לפתע ללא כל הסבר בשנת 1952.

8 אין ספק שהמבוא נכתב שנים רבות אחרי האירועים, 'כמדומני שזה היה בפורים' (עמ' 20). אך ניתן להצביע על דוגמאות לכתיבה רטרופסקטיווית גם בגוף היומן. למשל בכ"ב בסיוון תש"י כתב אלפרט: 'בשעה 1:00 בצהריים עלה [ובני יצחק] על הר הצופים [...] היה שם בדיוק חודש אחר' (עמ' 262), כלומר הוא כבר ידע מה קרה כעבור חודש, אף שהרישום הבא בדף הוא מכ"ו בסיוון, כלומר כעבור ארבעה ימים. עיון בתצלומי כתב-היד בארכיון המדינה מלמד שבניגוד להעתקי התעודות, שכתובים בעטים שונים, בכתב בגדלים שונים וכדומה, דפי היומן כתובים באופן רציף ואחיד

כל הגברים מארבע-עשרה עד ארבעים שנה על השדה תחת גשם שוטף וקור נורא' (עמ' 63-78).

ההודעה לאביו של מאיר נקר. מאיר נקר נתפס על ידי הבריטים בעת הפריצה של אנשי האצ"ל לכלא עכו ונדון למוות. התלייה תוכננה ליום שלישי 29 ביולי 1947 לפנות בוקר, ומיד לאחריה אמור היה נקר להיקבר בצפת. שוטרים וחיילים באו לביתו של המוכתר, כדי שיויבלם לבית משפחת נקר, למסור להם את ההחלטה ולהסיע אותם לצפת, להלוויה המתוכננת (עמ' 84-86).¹⁰ אלפרט תיאר אירוע מחריד:

האם של נקר יחד עם בתה הגדולה היו כבר שם בעכו, מפני שבכל יום שלישי יום ביקורים ואז הם הלכו לביקור. בבית נשאר רק האב עם עוד ילדים. עורך דין לויצקי אמר להם את הבשורה האיומה, והתחילו כל בני המשפחה לצעוק ולבכות בכי תמרורים. אחותו הגדולה התעלפה ובקושי רב השיבו את רוחה והתחילה מקללת בכל מיני קללות נמרצות היא ואחיה הגדול [...] האב הזקן והאח הגדול, כבן עשרים ושתיים שנה, והאחות הגדולה ירקו בפניהם של שני האנגלים [בלבוש אזרחי, שהמתינו בחצר] והתחילו להרביץ בשני האנגלים וכולם ביחד ירקו על פניהם כמו מטר רוק עליהם. האנגלים עמדו כל הזמן כמו כולי עץ ולא ענו שום דבר על הכול. כשאני ועורך הדין ראינו כי הדבר יכול להיות רציני התערבנו וביקשנו מהאנגלים שייכנסו לתוך האוטו ולא יעמדו בחצר. האנגלים שמעו בקולנו ויצאו מן החצר ואמרו באנגלית [כין] דבר טראגי כזה זה להם הפעם הראשונה בחיים ועוד פעם לא ילכו בדרכים כאלה [...] כשהאנגלים יצאו מהחצר הוציאנו את מטפחותיהם מכיסם וניגבו את הרוק מעל פניהם. האב הזקן הרים את שתי ידיו ונשבע בזו הלשון: אני נשבע באלוקים אלוהי צבאות שאני אתנקם בהם, בעד בני מאיר היקר. כל המחזה הטרגי הזה היה משעה 9:35 עד 10:15. הלכתי הביתה בלוויית משמר, שכבתי על המיטה ולא עצמתי את עיני עד הבוקר.

תכננו לשחרר את הבן, אולם בחקירתו 'ענה חברי עזות, שהאנגלים אשמים בששת המיליונים הטבוחים שהשמידו אותם ושהוא רוצה מדינה עברית משתי גדות הירדן וכו'. בעד זה לא שלחו אותו הביתה'. לאחר מספר חודשים של תחנונים (כולל לנציב העליון) שוחרר הבן וירד למחתרת עד הקמת המדינה. כעבור שלוש שנים, במאי 1949, בשבת אחר הצהריים, הביא דב לבית הוריו כהכרת תודה אורח נכבד – מנחם בגין. בבית התכנסו מספר ידידים חשובים, אך בחוץ 'השכונה הייתה כמרקחה. מאות אנשים מהשכונה היו סביב לביתי ובקושי רב עלו על המדרגות'. התפתחה שיחה פוליטית ובין היתר אמר בה בגין כי 'בזמננו יכול להיות כי תפרוץ מלחמה ואפשר לא, אבל בנינו יהיו מוכרחים להילחם בערבים, כי הגבולות אינם גבולות' (עמ' 50, 52, 197).⁹

המחתרות והאזור הצבאי. עמודים רבים ביומן

מוקדשים לתיאור מוראות החיים בשכונה – שהייתה ידועה כאחד ממעוזי האצ"ל והלח"י – וההסלמה שחלה בה בשנים 1945-1947. לאחר פיצוץ מלון 'המלך דוד' גברה מאוד המתיחות בירושלים: 'העוצר היה נורא מאוד. הוציאו מן הבתים והרביצו מכות גדולות לתושבים. הם [הבריטים] נכנסו לבתים. נורא ואיום'. במרס 1947, בעקבות פעולות נוספות של המחתרות, הוכרו כל אזור בית ישראל ושכונת הבוכרים שטח צבאי, הוטל בו עוצר למשך שישה עשר יום, ונערכו חיפושים מבית לבית ומעצרים נרחבים: 'הלילה עבר כבירות נוראות שפילחו את האוויר. פחד נורא שרר מקול היריות. בשעה 6:00 בבוקר הלכתי לבקר במאפיות לראות אם יש די לחם [...] בשעה 9:00 בבוקר עשו החיילים מכלאות של גדר תיל על השדה שעלייד נחלת יצחק והוציאו את

10 התאריכים המופיעים ביומן המקורי מדויקים ולא כפי ש'תיקנו' העורכים, אלא שכנהוג יום ב' בלילה נכתב על פי תאריך העברי שלמחרת: 'אור ליום ג'.

9 ביומן מתוארים עימותים פוליטיים נוספים בשכונה שהבן דב אלפרט היה מעורב בהם (למשל עמ' 286). לימים הוא היה מזכיר סיעת 'חרות' בכנסת.

פטריוט. בעקבות ביקור במוסד לפליטי השואה וסירוי בעיר כתב אלפרט: 'כל מה שראיתי ושמעתי מה שסיפרו לי, ועכשיו אני יכול להגיד שכדאי [לשלם] את כל המיסים שאנו משלמים, כי ממשלתנו ירו"ה [ירושם] עושה דברים פלאים ונשגבים עד מאוד. בשמחה רבה אני אשלם את המיסים שאני מחויב לשלם, וחבל מאוד שאין ביכולתי לשלם יותר' (עמ' 231). מרשים גם תיאורו את החשש מתכנית הבינאום וכעסו על קבוצת נטורי קרתא:

נדהמנו כשקמנו בבוקר ושמענו שהוחלט על משטר בין-לאומי בירושלים. ההתמרמרות הייתה נוראה ואיומה, ובפרט בין החוג החרדי, היות ודיברו ברחוב שהנציג העירקי [באו"ם] דיבר בשם נטורי קרתא, שהם החרדים – שאינם רוצים להצטרף למדינת ישראל – וזה שקר מוחלט כי נטורי קרתא הם אנשים המיעוט שבמיעוט (בערך מאה – מאה ושלושים) ולא יותר, ויש רושם שכל יהודי שיש לו זקן ופיאות הוא מהסוג של המנוולים הנקראים בשם נטורי קרתא, ועל ידי זה יכול להיות והיהדות החרדית בירושלים יסבלו מזה הרבה (עמ' 245).¹¹

עוד ניתן לקרוא ביומן על תהליך השיקום של אזור בית ישראל, שלדעת אלפרט ספג את הפגיעה הקשה ביותר מההפגזות, ועל חזרת התושבים לשכונה; על הקמת 'מעבר מנדלבאום' וההתרחשויות המרתקות סביבו; על תכניות לחילופי שטחים; על תקריות הגבול הרבות ועל ילדים ומבוגרים שטעו והוחזרו.¹²

11 עוד על יחסו הביקורתי לקנאי השכונה ראו למשל: 'התקפה פראית של אנשי נטורי קרתא על חיל והיילת [...] קרעו את בגדיה והיכוה עד שהתעלפה' (עמ' 263).

12 ראו גם על האריה הרעב שנתר בגן הזואולוגי בהר הצופים, ו'ששאג מרעב ושאגותיו החרידו את מנוחת הכפריים [מענתות] והם פנו כטרנגיה ללגיון הערבי ואף הביעו את רצונם לספק לאריה הרעב מזון, ובלבד ששאגותיו ייפסקו. לאחר זאת הוקמה וועדת-משנה על אספקת אוכל לגן החיות והוחלט לספק שמונה חמורים כל חודש בשביל האריה' (עמ' 250). ראו גם על אגדת המוקש הענק מתחת לשער שכס (עמ' 227).

הביקור בהר ציון. התיאור המעניין של הסיוור בהר ציון בחול המועד פסח, ט"ז בניסן תש"ט, 15 באפריל 1949, מלמד גם על אישיותו של אלפרט:

ביום ראשון לחג הפסח אחרי הצהריים [הלכנו להר ציון] [...] לא רחוק משכונת שמאע הישנה היה מחסום ומשמר של חיילים. לא נתנו לנו לעבור [...] החלטנו בכל זאת מדרך אחרת לעלות על הר ציון. הלכנו דרך שדות על יד טחנת הרוח של מונטיפוריי והטחנה הייתה שלמה, למרות שאמרו שהאנגלים הרסו אותה. משם ירדנו לתוך מנהרות [...] מרחוק ראינו ערבים מסתובבים פה ושם. רצינו לעלות להר, אבל מרחוק עשה לנו חייל, שעמד על המשמר [סימנים] שלא נעלה אל ההר. אבל אמרנו לעצמנו בכל זאת נעלה עד כמה שאפשר [...] אמרנו לו שייתן לנו בכל זאת לעלות, כי אנחנו ילידי העיר העתיקה ואנו רוצים לעלות על מקום גבוה ולהתפלל 'מפני חטאינו' ו'מלך רחמן רחם עלינו' ותכף נרד. החייל אמר לנו שהיות והוא לא יליד ארץ ישראל ואנו כן ילידי הארץ אין לו האומץ והעוז להגיד לנו שלא נעלה על הר ציון ונתן לנו לעלות (עמ' 184-185).

יחסו של אלפרט להקמת המדינה. זהו אחד הנושאים המרתקים ביומן, משום שאלפרט כיהודי חרדי הביע 'התפעמות משיחית' מנס הקמת המדינה, אך חש זלזול במגזר החרדי מצד המוסדות הרשמיים. הוא תיאר את שפע המזון בפסח תש"ט לעומת פסח בשנה הקודמת, והוסיף: 'לא היינו יכולים להאמין שיהיה חג כזה'. הוא תיאר את התפילות החגיגיות בחגיגת יום העצמאות הראשון, שכללו אמירת הלל, ואת הסעודה בבית: 'השולחן היה ערוך כמו בשבת, חלות ודגים (בשר לא היה). גם החשמל היה דולק כמו בשבת. יצאנו לרחוב, הכול היה רק שירים וריקודים בכל העיר [...] כומרי הכנסיות עם צלכי הזהב והאבנים טובות ומרגליות על בגדי הכהונה שלהם באו לכרך את מושל המחוז הישראלי ליום חג העצמאות [...] אשרי עיניי שזכו לראות את כל זה, אשרי הדור שזכה לדבר גדול זה' (עמ' 192-194).

במהדורה מדעית, ואלה לא תמיד נשמרו בכרך שלפנינו. למשל שולבו בטקסט כותרות משנה, ולא ברור לקוראים שבכתב־היד המקורי הן שולבו בטקסט בשולי הדפים, כמראי מקום להתמצאות, ולא כראשי פרקים, ויש בכך לשנות את משמעותן. נתקלתי בהבדלים (קלים) לא מעטים בין המקור לבין המהדורה שלפנינו, וקרוב לוודאי שאלה נבעו ברוב המקרים מטעויות המדפיס, אך לעתים 'שיפרו' העורכים את הטקסט בלי שציינו זאת במפורש, ואין הדבר מקובל במהדורה מדעית.¹³ יש להצטער על כך שלא צורף לשני העורכים, העוסקים במדעים המדויקים ובגאוגרפיה, עורך בעל ניסיון ספציפי בההדרת יומנים היסטוריים. למרות זוטות אלה, חוקרי תולדות ירושלים וחוקרי התהליכים החברתיים של המגזר החרדי הירושלמי התברכו באוצר של ידע, המוגש כסיפור אישי מרתק ומרגש, ששופך אור בהיר ורענן על אזור מוכר פחות, שאולי קופח מעט בהיסטוריוגרפיה של ירושלים בעת החדשה.

מקום נרחב ומעניין תופסת סוגיית נטורי קרתא הקיצונים ומאבקי השבת האלימים. אלפרט הוקיע קשות את הקבוצה, אך טען כי תגובות המשטרה והצבא – שהיו לעתים אכזריות וקולקטיביות (כל מי שפגשו ברחוב הרביצו בלי רגש של רחמנות. אפילו אנשים שטיילו קצת עם נשיהם) – וכן העירייה ('אוסטר אשם') החמירו מאוד את המצב (עמ' 206–207, 236–237). ואמנם ניתן לזהות בתקופה זו ביומן את תחילת האכזבה ההרדית והנתק בין הציונים למגזר החרדי.

אין ספק שהושקע מאמץ רב, אישי וכספי, בהבאת היומן לרפוס. המהדורה המדעית שלפנינו כוללת מפתחות והערות רקע רבות המכילות מידע רב. עם זאת לעתים זהו עושר השמור לבעליו לרעתו, בגלל ריבוי ההפניות בעניינים מהותיים ולא מהותיים גם יחד, למשל לספרו של יהושע בן־אריה על שכונות ירושלים היהודיות, לעיתונות התקופה ולמגוון מקורות כלליים. נוסף על כך יש כללים מקובלים לההדרת כתבי־יד ולהוצאתם לאור

ירושלים הוא ההפך ממנו בדיוק, ואילו העורכים כתבו: 'בדבר הספר השני "להבות בשמי ירושלים" הוא ההפך ממנו בדיוק' (עמ' 196), זה אולי תיקון מזערי אבל הוא אינו קביל במהדורה מדעית.

13 לדוגמה המחבר כתב בכתב־היד 'שיך ג'רח', ובנוסף שברפוס: 'שייח' ג'רח' (עמ' 195); אם מתקנים עדיף לכתוב לפי התעתיק המקובל כיום, שייח' ג'ראח. המחבר כתב בכתב־היד: 'בדבר הספר השני ב) בלהבות